

Norsk moseflora «eventyrlig artsrik»

Navneverk over norske moser utgitt av NINA

FOR 300 år siden, i 1695, ble den første norske mosen beskrevet, og for 50 år siden ble Per Størmers «Moser fra skog og myr» utgitt. Ved disse jubileene utgir NINA «Sjekkliste over norske mosar», som er en oppdatert sjekkliste over alle nålkapselmoser, levermoser og bladmoser med artsrang som er funnet på fastlandet og på Svalbard og Jan Mayen.

Norske navn

De nye artene har samtidig fått norske navn. Viktige taksonomiske revisjoner har gitt ny kunnskap om slektskap mellom arter, og det vitenskapelige navneverket er i endring. Dette vil trolig fortsette. Men jo flere familier eller slekter som blir revidert, jo mer stabilt vil navneverket bli.

(Forts. neste side).

NINAs sjekkliste over norske moser gjengir disse mosene på framsiden:

Øverst: Storbjørnemose (*Polytrichum commune*).

Foto: KJELL I. FLATBERG.

I midten: Sigdnervemose (*Paraleucobryum longifolium*).

Foto: KJELL I. FLATBERG.

Skogflik (*Lophozia silvicola*).

Foto: T. PRESTØ.

Heigråmose (*Racomitrium lanuginosum*).

Foto: KJELL I. FLATBERG.

Nederst: Putehårstjerne

(*Syntrichia ruralis*).

Foto: Å. SARRE

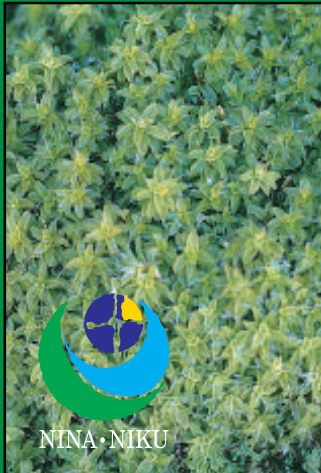
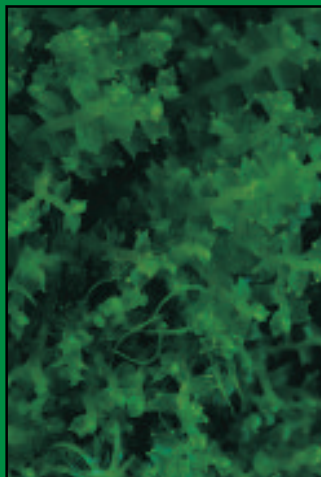
Kystkransmose (*Rhytidia-delphus loreus*). Foto: Å. SARRE

Sjekkliste over norske mosar

Vitenskapleg og norsk namneverk

NINA Temahefte 4

Arne A. Frisvoll
Arve Elvebakk
Kjell I. Flatberg
Rune H. Økland

Norsk moseflora...

(Forts. fra side 1).

Da den første oversikten over norske moser (Frisvoll m.fl.) kom ut i 1984, var fagermosefamilien nylig revidert, og slektene *Plagiomnium*, *Pseudobryum* og *Rhizomnium* var nye og uvante. Nå er disse navnene godt innarbeidet, og hver slekt har sitt norske navn.

Denne gangen er det særlig slektene *Calliergon*, *Drepanocladus* og *Scorpidium* som er revidert og omdefinert. Nye slekter er kommet til, med slektsnavn som snart vil bli brukt av alle.

Navn og målgruppe

Vitenskapelige (latinske) navn og norske navn har hver sitt bruksområde og hver sin målgruppe. Den strengt faglige siden er tilfreds med et oppdatert vitenskapelig navneverk. Den hel- og halvpopulære siden må hjelpes fram og greier seg dårlig uten norske navn. Derfor bør alle bruke de norske navnene der det er naturlig og nyttig.

Samsvar mellom nynorsk og bokmål

Medregnet valgfrie former er det stort samsvar mellom nynorsk- og bokmålsnavn i listen. Bare 14 ord må være ulike etter dagens ordbøker.

Flest torvmoser i Norge

Sammenligninger med andre verdensdeler viser at Norge er et eventyrlig rikt land for moser, både i europeisk og global sammenheng.

Vi har de fleste torvmoser av alle europeiske land, og bortsett fra fire arter finnes alle kjente europeiske torvmosearter i Norge.

Vi har således en av Europas artsrikeste og ikke minst sunneste mosefloraer, og vi har en enestående sjanse til å studere, oppleve og forske på moser.

Stoffet er hentet fra

NINA Temahefte 4

«Sjekkliste over norske mosar. Vitskapleg og norsk namneverk.»

Av Arne A. Frisvoll, Arve Elvebakk, Kjell I. Flatberg og Rune H. Økland.
Redaksjon: Tor B. Gunnerød.

Navn på moser

Å gi norske navn til moser, er ikke noe nytt. Mosene som folk i gamle dager hadde nytte av og bruk for, hadde selvsagt navn. Om sagalitteraturen nevner moser, vet vi ikke, men våre barske forfedre kunne nok mer om moser enn dagens nordmenn.

Populærnavn

Blant mange tradisjonelle populærnavn på moser finner vi: *Veggelmøse*, *myrtope*, *rævemose*, *skau-måsse*, *fantemat*, *gaukebrø*, *bjynna-måssi*, *hestemose*, *husmose*, *sope-mose*, *timbremose*, *kussumåsså*, *pompmøsa*, *spikkemat*.

Disse mosene hadde man praktisk bruk for ennå i vårt hundreår, og navnene kan være rest av en rikere navnetradisjon fra trangere tider.

Ordet mose

I et vitenskapelig verk kan vi lese: Ordet *mose* (gammelnorsk *mosi*) kan i norske dialekter bety både «mosevekst» og «myr». En får mistanke om at det egentlig betegner vasstrukne mosetepper på en myr.

Ordet er felles-indoeuropeisk (jfr. latin *muscus* «mose») og hører til en språkkrot med betydningen «være fuktig».

Tallet på moser

Den nye navnelisten bygger på «Norske navn på moser» fra 1984, og alle kommentarer om navneendringer viser til denne. Det er kommet en god del taksonomiske revisjoner det siste tiåret, og disse resultatene er innarbeidet. De største slektsendringene er kommet i den tidligere store slekten *Drepanocladus* og i begermosefamilien (*Pottiaceae*). Ellers er det blant annet ni nye torvmosearter (*Sphagnum*).

To alfabetiske lister gir navn på alle kjente norske moser (fra latin til norsk og omvendt).

Sjekklisten inneholder 2 nålkapsel-

moser i 2 slekter, 277 levermoser i 73 slekter, og 823 bladmoser i 191 slekter, til sammen 1102 arter i 266 slekter.

729 arter er kjent bare fra fastlandet. 35 bare fra Svalbard og 1 bare fra Jan Mayen.

I Fastlands-Norge er det til sammen 1066 arter: 2 nålkapselmoser, 270 levermoser og 794 bladmoser i 260 slekter.

På Svalbard er det 373 arter: 85 levermoser og 288 bladmoser i 137 slekter. På Jan Mayen finner vi 1 bladmose, som ikke vokser på fastlandet eller Svalbard.

Den første mosen

Den første mosen vi vet om fra Norge ble samlet ved Porsgrunn før 1695 og sendt til London, der apoteker Jacob Petiver beskrev den det året. Vi siterer i original fra den historiske hendelsen:

«70. *Musculus Norwegicus umbraculo ruberrimo insignito*. We owe the discovery of this elegant Plant to my kind Friend Mr. Richard Wheeler, who gather'd it near Ports-ground in Norway; and for its singularity and likeness, I think it may not very improperly be called his Norway Bongrace-Moss».

Navnet betyr noe i retning av Wheelers norske skjerm- eller hattemose, og senere ble den lenge kalt

Whe(e)lers mose. Apoteker Petiver har til og med illustrert en plante med kapsel, og arten er *Splachnum rubrum*.

Med en slik strålende mose begynner vår bryologiske historie!

Moser i det norske Antarktis

Sjekklisten har også en oversikt over moser i det norske Antarktis, dvs. Bouvetøya og Dronning Mauds Land (vi kjenner ingen moser fra Peter I. øy). Dette er så fjerne himmelstrøk at vi lett glemmer dem i vår sammenheng. Men øyene er fullt ut norske, og Dronnings Mauds Land like norsk som den britiske sektoren er britisk og den franske er fransk. I en ny utgave bør mosene derfra innarbeides i sjekklisten.